

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Коробки Іллі Миколайовича на тему «Толерантність до невизначеності як
психологічний ресурс суб'єктивного благополуччя молоді»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність дисертаційної роботи. Актуальність дослідження І. М. Коробки зумовлено посиленням уваги до проблеми психологічного благополуччя в умовах невизначеності як особливому тлі сучасного суспільного життя внаслідок війни. Війна руйнує базове відчуття безпеки, захищеності, посилює тривогу за себе та близьких, що значно впливає на відчуття суб'єктивного благополуччя людей та потребує актуалізації психологічних ресурсів щоб опановувати складні життєві ситуації, впоратися з їх негативним впливом та підтримати своє здоров'я і благополуччя в умовах суспільної нестабільності та невизначеності.

В таких умовах актуальним та перспективним є розгляд феномену толерантності до невизначеності, дослідницький ресурс якого не вичерпано. Толерантність до невизначеності в цьому контексті може розкрити нові грані такого складного явища як суб'єктивне благополуччя, адже від того як молода людина буде інтерпретувати невизначеність, як переживатиме її та реагуватиме на неї буде позначатися на переживанні нею благополуччя та його підтриманні. Отже досліджувана автором проблема ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя молоді, особливо на тлі повномасштабної російської агресії, є соціально значущою та актуальною як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи пов'язана з проблематикою науково-дослідної роботи відділу психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України в межах наукової теми «Психологічні чинники готовності індивідуальних і колективних суб'єктів до конструктивної поведінки у надзвичайних ситуаціях» (2020-2022 рр.) – державний реєстраційний номер 0120U000157.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* автором *емпірично підтверджено* толерантність до невизначеності в якості психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді, а саме визначено характеристики толерантності до невизначеності, які в умовах нестабільності й невизначеності детермінують високий рівень суб'єктивного благополуччя студентської молоді, яке представлено як комплекс інтегральних диспозицій: «екзистенційно-діяльнісного благополуччя» як продукту усвідомлення власної суб'єктності у реалізації життєвих цілей; «емоційного

благополуччя» як відчуття задоволеності життям як таким, собою і тим, як відбуваються процеси власного життя; «позитивного функціонування і розвитку» як результату реалізації основних компонентів позитивного особистісного функціонування. Автором *розкрито особливості* вираженості цих диспозицій залежно від статі, курсу навчально-професійної підготовки, регіону навчання та наряду фахової підготовки студентської молоді.

В роботі *поглиблено* розуміння сутності суб'єктивного благополуччя як багатовимірного психологічного феномену, який визначається системою об'єктивних чинників та комплексом специфічних прогностичних детермінант; уявлення про особливості толерантності до невизначеності та суб'єктивного психологічного благополуччя студентської молоді в умовах нестабільності й невизначеності внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України. Також було *додовнено* практичні розробки з підтримання психологічного здоров'я та благополуччя молоді рекомендаціями щодо підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні благополуччя студентської молоді в умовах нестабільності й невизначеності.

Практична значущість отриманих результатів. Важливою сферою застосування результатів дослідження є сфера надання соціально-психологічної підтримки молоді через психоедукацію, консультування, психокорекцію, психотерапію задля підтримання їхнього благополуччя, підвищення самоєфективності, актуалізації та активізації психологічних ресурсів для збереження психологічного здоров'я та благополуччя. Основні положення дослідження можуть бути використані при розробці та оновленні програм навчальних дисциплін «Психологія здоров'я», «Психологія травмуючих ситуацій», «Основи психокорекції», «Соціальна психологія».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Матеріали, викладені здобувачем в основному змісті дисертаційної роботи містять науково обґрунтовані положення. Найбільш суттєві результати, отримані в дослідженні емпірично підтверджено, відповідають поставленій меті та завданням роботи та повною мірою висвітлено в опублікованих працях. Вірогідність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечено багатоплановим теоретичним та емпіричним дослідженням проблеми, застосуванням комплексу методів, релевантних меті та завданням дослідження, апробацією і впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес підготовки психологів – окремі теоретичні положення та результати дослідження включено в навчальні курси «Психологія здоров'я», «Психологія травмуючих ситуацій», «Основи психокорекції» Запорізького національного університету; в роботі з молоддю з підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя в ГО «Халом» (м. Київ)

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дослідження оприлюднено автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні результати дослідження відображено в 9 одноосібних публікаціях, із яких 3 статті – у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України, які включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 1 стаття у міжнародному періодичному науковому виданні, яке входить до ОЕСР та/ або Європейського Союзу та включене до міжнародної наукометричної бази (IC); 5 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій.

Об'єктивне оцінювання тексту дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати про дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності, всі посилання в роботі оформлено відповідним чином. Анотація дисертаційної роботи повною мірою відображає зміст та результати наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що логічно пов'язані між собою та формують чітку структуру роботи, висновків, списку використаних джерел, половина з яких іноземною мовою, та додатків. Слід зазначити, що використана в роботі теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження; сформульовано завдання дослідження, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Представлено опис методів дослідження. Розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, подано відомості щодо апробації та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі дисертації автором здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми суб'єктивного благополуччя з точки зору різних наукових позицій; проблеми невизначеності та толерантності до невизначеності як однієї з ключових категорій в цьому контексті. Розглянуто теоретичні підходи до розуміння психологічних ресурсів особистості, їхньої ролі у підтримці суб'єктивного благополуччя та обґрунтовано спрямованість уваги до проблеми благополуччя саме студентської молоді в умовах соціальної нестабільності й невизначеності. Такий аналіз дозволив дисертанту виокремити змістову інваріанту, що акумулює доробки різноманітних психологічних інтерпретацій феномену благополуччя як інтегрального соціально-психологічного утворення та розглянути його як емоційно-оцінне ставлення особи до власного життя, власної особистості, взаємостосунків з іншими людьми; визначити толерантність до невизначеності як багатогранне явище, що охоплює різноманітне ставлення до невизначеності – від негативного – інтолерантного, до позитивного – толерантного. На основі узагальнення результатів теоретичного розгляду

проблеми толерантності до невизначеності та суб'єктивного благополуччя автором розроблено теоретичну модель впливу толерантності до невизначеності на суб'єктивне благополуччя молоді, з метою подальшого емпіричного дослідження та підтвердження толерантності до невизначеності як психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді.

Другий розділ дисертаційної роботи розкриває питання організації та методичного забезпечення емпіричного дослідження толерантності до невизначеності як психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді. Автор аргументовано і чітко надає опис етапів дослідження, обґрунтовує вибір методів, інструментів та групи випробуваних, яка складалася із 576 осіб – студентська молодь, яка здобуває ступінь освіти бакалавра та магістра за різними напрямками фахової підготовки в закладах вищої освіти різних міст України.

Знайомство з *емпіричною частиною* дослідження дає можливість позитивно оцінити перелік використаних емпіричних методів, обґрунтованість методів математичної статистики та їхню відповідність рівню складності вирішуваних завдань. Це дало можливість дисертанту отримати статистично надійні дані та детально розкрити особливості прояву толерантності до невизначеності, суб'єктивного благополуччя студентської молоді та суб'єктивної оцінки нею визначеності/невизначеності сфер життя.

У *третьому розділі* представлено аналіз та змістову інтерпретацію результатів реалізації стратегії аналітичного блоку емпіричного дослідження. Визначено особливості прояву толерантності до невизначеності залежно від характеристик вибіркової сукупності, її зв'язок із компонентами суб'єктивного благополуччя студентської молоді. Визначено систему інтегральних диспозицій суб'єктивного благополуччя студентської молоді та розкрито особливості вираженості цих диспозицій, зумовлені характеристиками вибіркової сукупності.

Представлено результати емпіричної верифікації толерантності до невизначеності як психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді. За результатами множинного лінійного регресійного аналізу дослідником було визначено психологічні характеристики толерантності до невизначеності, які детермінують високий рівень суб'єктивного благополуччя студентської молоді як комплексу інтегральних диспозицій.

На основі отриманих результатів дисертантом було сформульовано низку рекомендацій щодо психологічної роботи з молоддю із підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя, які було розроблено та апробовано зокрема при проходженні педагогічної асистентської практики.

Загальні висновки дисертаційної роботи відповідають поставленій меті, завданням дослідження та змісту основного тексту роботи.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Наголошуючи на всіх попередньо висвітлених позитивних аспектах роботи, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та вказати на певні дискусійні моменти:

1. Дисертант визначає поняття «благополуччя» як «переживання людиною позитивності свого існування, передаючи різні специфікації цього стану через такі категорії як суб'єктивне благополуччя, емоційне благополуччя, щастя, психологічне благополуччя як найбільш узагальнені та такі, що включають низку чинників, які детермінують повноцінний психологічно здоровий стан особистості». Автор не робить акцент на категорії соціального благополуччя як важливій складовій загального благополуччя особистості як інтегральної структури у своєму авторському визначенні. Проте, науковці часто описуючи зміст благополуччя вказують саме на соціальну складову. До прикладу К. Кіз, виокремлює соціальне, психологічне та гедонічне благополуччя (Keyes, 1998; 2002). Навіть введено в науковий обіг поняття «суб'єктивного соціального благополуччя» (Данильченко, 2016). Це питання особливо цікаво відображається у контексті емпіричних результатів дисертанта при факторному аналізі (сторінка 135-138) отримав значущими складовими *соціально-нормативне благополуччя* (0,641), позитивні стосунки з іншими (0,543) тощо. Тож вважаємо, що визначення значно збагатилося б від використання категорії соціального благополуччя для означення суб'єктивного благополуччя молоді.

2. Дискусійним моментом вважаємо застосування дисертантом параметричних методів статистичної обробки даних (наприклад, параметричний метод відмінностей для незалежних вибірок *t*-Ст'юдента (Т-Test)), враховуючи здійснені результати перевірки на відповідність нормальному розподілу. Як зазначає сам дисертант на 88 сторінці роботи, «половина усього масиву релевантних психологічних показників виявилась розподіленою у відповідності з нормальним законом, а також великий маси вибіркової сукупності, робимо висновок про умовну «нормальність» даного вибіркового розподілу емпіричних даних.» За таких результатів перевірки розподілу на нормальність, варто було використати непараметричні методи знаходження відмінностей у розподілі оцінок, наприклад критерій χ^2 (хі-квадрат).

3. У дисертації зустрічаються граматичні огріхи. До прикладу, у анотації зустрічаються повтори «...своє майбутнє тощо, вирішення яких в таких умовах ускладнюються. В таких умовах актуальним та перспективним є розгляд феномену толерантності до невизначеності....». Таблиця 2.4. Ступінь вираженості показників толерантності до невизначеності випробуваних (у % від загальної кількості випробуваних) розірвана на дві сторінки (99 та 100), без належного оформлення продовження таблиці.

Втім, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації та не знижують її актуальності і практичної значущості.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Дисертаційна робота **Коробки Іллі Миколайовича** на тему «Толерантність до невизначеності як психологічний ресурс суб'єктивного благополуччя молоді» є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням підготовленим на правах рукопису, яке виконано за актуальною темою з використанням адекватних методів дослідження та містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати.

Дисертація відповідає спеціальності 053 – Психологія, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її автор, **Коробка Ілля Миколайович**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
професор кафедри загальної та клінічної
психології Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Наталія КОСТРУБА

